

Uitvoering en beleid kerkmuziek
r.-k. parochies

Rapport nr. 558

augustus 2007

drs. J. Kregting

KASKI

onderzoek en advies over
religie en samenleving

Toernooiveld 5
6525 ED Nijmegen
Postbus 6656
6503 GD Nijmegen
tel. 024-365 35 31
fax 024-365 34 85
www.ru.nl/kaski
info@kaski.ru.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Achtergrond en vraagstelling	5
1.2	Uitvoering en respons.....	6
1.3	Opbouw rapport	6
2	Uitvoering.....	7
2.1	Vieringen/diensten met kerkmuziek.....	7
2.1.1	Aantal	7
2.1.2	Repertoires.....	8
2.2	Uitvoerders	10
2.2.1	Uitvoerders van de kerkmuziek.....	10
2.2.2	Keuze van de gezangen.....	12
2.2.3	Betaalde krachten en vrijwilligers	13
3	Beleid	17
4	Door de parochies verwachte ontwikkelingen in de komende jaren	19
4.1	Verwachte ontwikkeling m.b.t. uitvoering	19
4.1.1	Repertoires.....	19
4.1.2	Uitvoerders	20
4.2	Samenwerking en investeringen.....	23
5	Ondersteuning	25
5.1	Uitvoering.....	25
5.2	Beleid.....	26
6	Samenvatting en conclusie.....	27
6.1	Samenvatting.....	27
6.2	Conclusie	28
	Bijlage.....	31

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en vraagstelling

Unisono is per 1 januari 2007 opgegaan in de stichting Kunstfactor, het nieuwe sectorinstituut voor de amateurkunst. Deze organisatie zet zich in voor alle vormen van amateurkunst. Zij doet dit onder andere door het stimuleren van participatie en kwaliteitsontwikkeling, door promotie en lobby, voorlichting en advies. Ook zet zij zich in voor de beoefening van amateurkunst en kunsteducatie en ondersteunt ze het organiseren van evenementen.

Kunstfactor heeft ook aandacht voor de kerkmuziek, zowel van rooms-katholieke als protestantse signatuur. Zij doet dat niet alleen, maar werkt daarin samen met een aantal landelijke verenigingen, onder wie de Nederlandse Sint-Gregoriusvereniging en Code-Music.

Om haar taken goed te kunnen vervullen, wil Kunstfactor weten hoe de kerkmuziek in de r.-k. parochies momenteel wordt uitgevoerd en zich de komende jaren zal ontwikkelen. Met deze informatie kan Kunstfactor in haar beleid beter reageren op de feitelijke situatie. Daarbij spelen de vragen en verwachtingen van de uitvoerders en beleidsmakers van de parochies een belangrijke rol.

In dit rapport wordt een antwoord gegeven op de volgende centrale onderzoeksvraag: *Hoe zien de uitvoering van de kerkmuziek in de r.-k. parochies en het beleid daaromtrent er momenteel en in de nabije toekomst uit?*

Relevante subvragen zijn:

- Welke uitvoeringen met kerkmuziek in vieringen en diensten vinden er plaats?
- Welke repertoires worden er gebruikt?
- Wie houden zich binnen de parochies bezig met de uitvoering en krijgen zij hiervoor betaald of gebeurt dit op vrijwillige basis?
- Is er in de parochies beleid geformuleerd ten aanzien van kerkmuziek en wie is hiervoor verantwoordelijk?
- Worden de uitvoering en het beleid ondersteund door externe partijen en in hoeverre is hieraan behoefte?

Bij de beantwoording van de vragen wordt de huidige situatie beschreven en tevens een beeld gegeven van door de parochies verwachte ontwikkelingen in de komende jaren, al dan niet vastgelegd in een beleidsplan. Indien aanwezig worden ook verschillen tussen bisdommen en tussen grote en kleine parochies weergegeven.

1.2 Uitvoering en respons

Voor het onderzoek is de helft van de 1.430 Nederlandse parochies benaderd. Hierbij is het parochiebestuur gevraagd een vragenlijst via internet in te vullen. Van de 715 benaderde parochies hebben 363 parochies de vragenlijst ingevuld. Dit is een respons van 51%. De parochies die hebben meegedaan aan het onderzoek vormen een representatieve afspiegeling van alle parochies in Nederland. Dit houdt in dat de verdeling van de deelnemende parochies (363) naar bisdom, parochiegrootte en stedelijkheid niet afwijkt van die van alle parochies (1.430). Tevens is er gecontroleerd op selectieve nonrespons (waarbij bijvoorbeeld niet-deelnemende parochies niet of nauwelijks kerkmuziek hebben), maar hiervan bleek geen sprake¹. Hierdoor geeft dit rapport een betrouwbaar beeld van de uitvoering en het beleid omtrent kerkmuziek in alle parochies in Nederland.

1.3 Opbouw rapport

In hoofdstuk 2 staat de huidige uitvoering van de kerkmuziek centraal met aandacht voor de vieringen en diensten waarin de kerkmuziek plaatsvindt, de repertoires en de uitvoerders van de kerkmuziek. In hoofdstuk 3 komt het aanwezige beleid aan de orde en in hoofdstuk 4 de toekomstige ontwikkelingen op het gebied van de uitvoering van de kerkmuziek. In hoofdstuk 5 wordt de ondersteuning op het gebied van kerkmuziek (uitvoering en beleid) weergegeven waarna we in hoofdstuk 6 de belangrijkste resultaten samenvatten en conclusies formuleren.

¹ 20 parochies die de vragenlijst *niet* hebben ingevuld, zijn telefonisch benaderd met de vraag waarom dit niet is gebeurd. Het overgrote deel van de parochies heeft aangegeven dat ze nog geen tijd hebben gehad om de vragenlijst in te vullen of dat de vragenlijst nog niet bij de juiste persoon terecht is gekomen (of zoek is geraakt). Drie parochies vonden de vragenlijst niet relevant omdat ze 'geen koor hebben'. Wellicht was het deze parochies niet voldoende duidelijk dat de vragenlijst zeker niet alleen over koren gaat.

2 Uitvoering

2.1 Vieringen/diensten met kerkmuziek

2.1.1 Aantal

In alle parochies vinden eucharistievieringen met kerkmuziek plaats, gemiddeld ongeveer één keer per week. In tweederde van de parochies worden daarnaast woord- en communiediensten met kerkmuziek gehouden en in de helft nog andere vieringen of diensten met kerkmuziek. Als deze woord- en communie- of andere diensten worden gehouden, is dat ongeveer één keer in de twee weken. In iets minder dan de helft van de parochies (43%) zijn er ook nog uitvoeringen van kerkmuziek buiten vieringen en diensten om². Als deze uitvoeringen plaatsvinden, is dit ook redelijk frequent, namelijk drie á vier keer per maand.

tabel 2.1 Parochies en hun vieringen/diensten met kerkmuziek (n=352-359)

	<i>aantal parochies (in %)</i>	<i>aantal per maand*</i>
eucharistie	100	4,4
woord & communiedienst	66	2,3
andere diensten	52	2,0
uitvoeringen buiten diensten	43	3,4

* Alleen voor parochies waar vieringen/diensten met kerkmuziek worden gehouden. In totaal worden er per parochie gemiddeld 7,4 vieringen/diensten met kerkmuziek per maand gehouden.

Verschillen tussen de bisdommen zijn er met name bij woord- en communiediensten en andere diensten (zie Bijlage, figuur 1 op pagina 31). In een groot deel van de parochies (71-96%) in de bisdommen Groningen, Utrecht, Haarlem, Rotterdam en Breda vinden woord- en communiediensten met kerkmuziek plaats. In het bisdom 's-Hertogenbosch is dit in de helft van de parochies en in het bisdom Roermond in een vijfde. Andere diensten met kerkmuziek komen vaak voor in bisdom Groningen (in driekwart van de parochies). In het aartsbisdom vinden deze diensten in zes van de tien parochies plaats, in de overige bisdommen in ongeveer de helft van de parochies.

² Helaas is niet gevraagd om wat voor uitvoeringen het hierbij gaat.

2.1.2 Repertoires

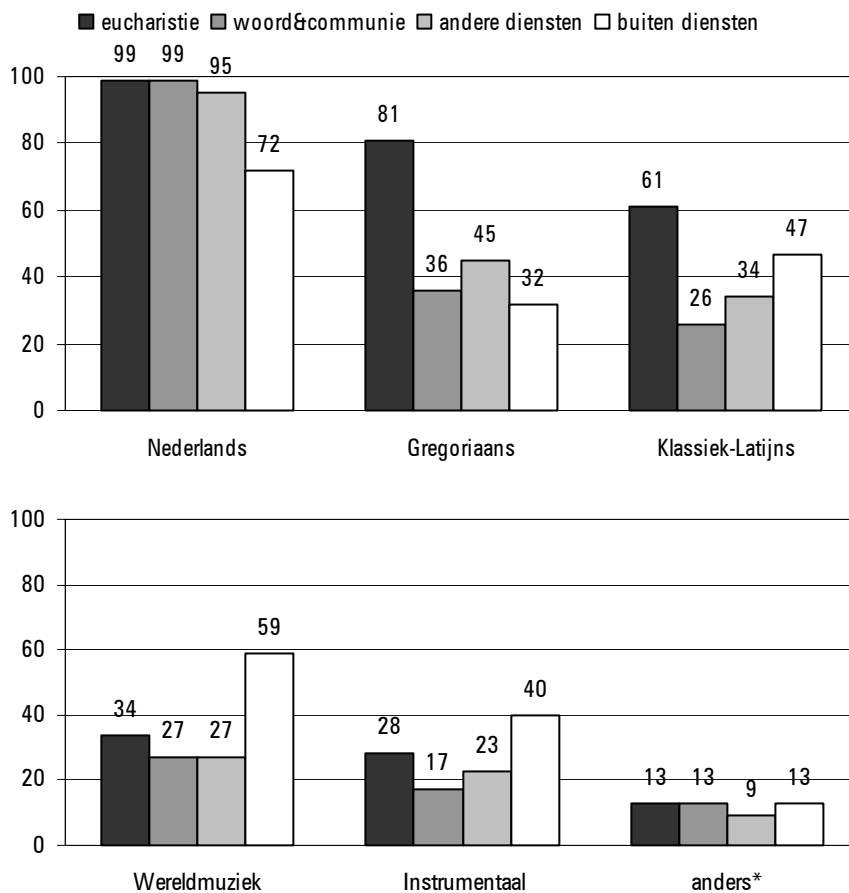
Het meest gebruikte repertoire in de kerkmuziek is Nederlandstalig (figuur 2.1). Dit repertoire wordt gebruikt in nagenoeg alle eucharistievieringen, woord- en communiediensten en andere diensten en in driekwart van de uitvoeringen van kerkmuziek buiten de vieringen en diensten om.

In eucharistievieringen komt ook het Gregoriaans en Klassiek-Latijns repertoire (respectievelijk 81% en 61%) vaak aan bod. Wereldmuziek en instrumentale muziek komt in ongeveer 30% van de eucharistievieringen voor.

In woord- en communiediensten en andere diensten is Nederlands veruit het meest populaire repertoire. Andere repertoires komen in 20-45% van de diensten terug.

In bijna 60% van de uitvoeringen buiten vieringen en diensten om komt Wereldmuziek voor. Klassiek-Latijns, instrumentale muziek en Gregoriaans komen in ongeveer eenderde tot de helft van de uitvoeringen voor.

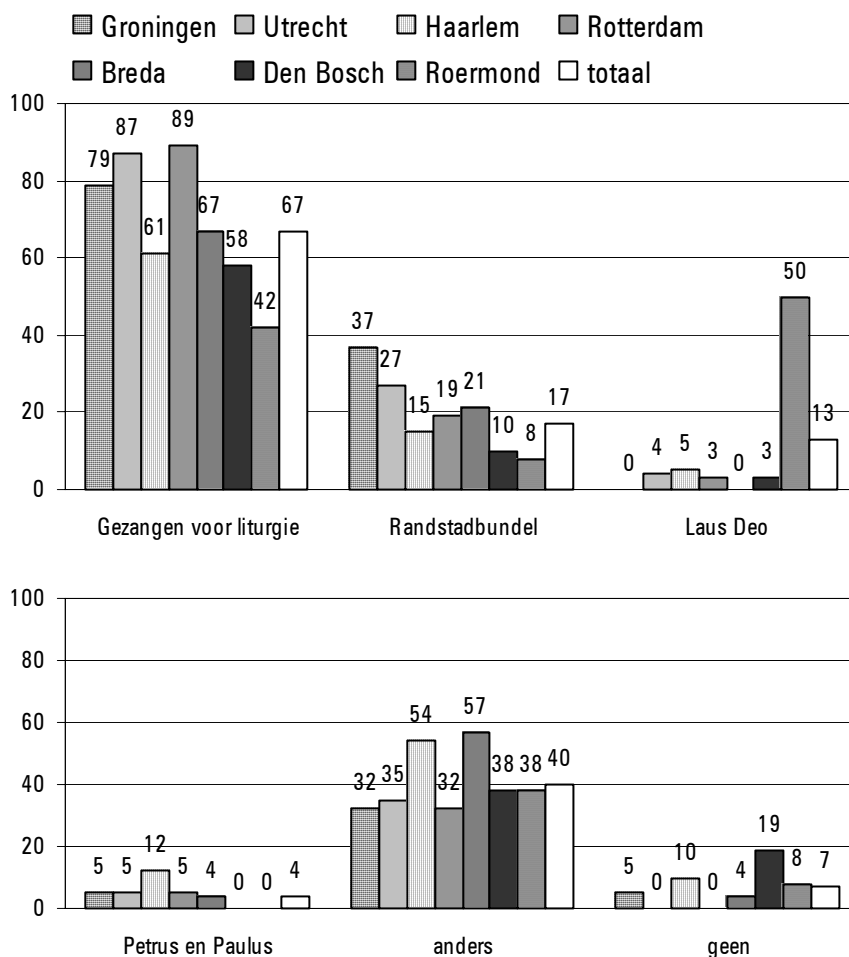
figuur 2.1 Repertoire kerkmuziek per type viering/dienst (in %; n=155-356)

* Met name veel Engelstalig (en Franstalig en Duitstalig).

De meest gebruikte gezangenbundel voor de liturgie in de eucharistievieringen is Gezangen voor Liturgie (in tweederde van de vieringen, figuur 2.2). Deze bundel wordt met name in de bisdommen Rotterdam, Utrecht en Groningen vaak gebruikt (80-90%) en minder vaak (42%) in het bisdom Roermond. In dit bisdom wordt de bundel Laus Deo vaker gebruikt: in de helft van de vieringen, terwijl deze bundel in heel Nederland in 13% van de vieringen wordt gebruikt. De Randstadbundel en de Petrus en Paulus bundel worden minder vaak gebruikt (in respectievelijk 17% en 4% van de vieringen). In tweevijfde van de eucharistievieringen worden andere (voornamelijk zelf samengestelde) bundels gebruikt. In een klein deel van de vieringen (7%) wordt geen enkele bundel gebruikt. In het bisdom 's-Hertogenbosch gebeurt dit wat vaker (19%) dan in de overige bisdommen.

figuur 2.2 Gebruik bundels in eucharistievieringen naar bisdom (in %; n=355)

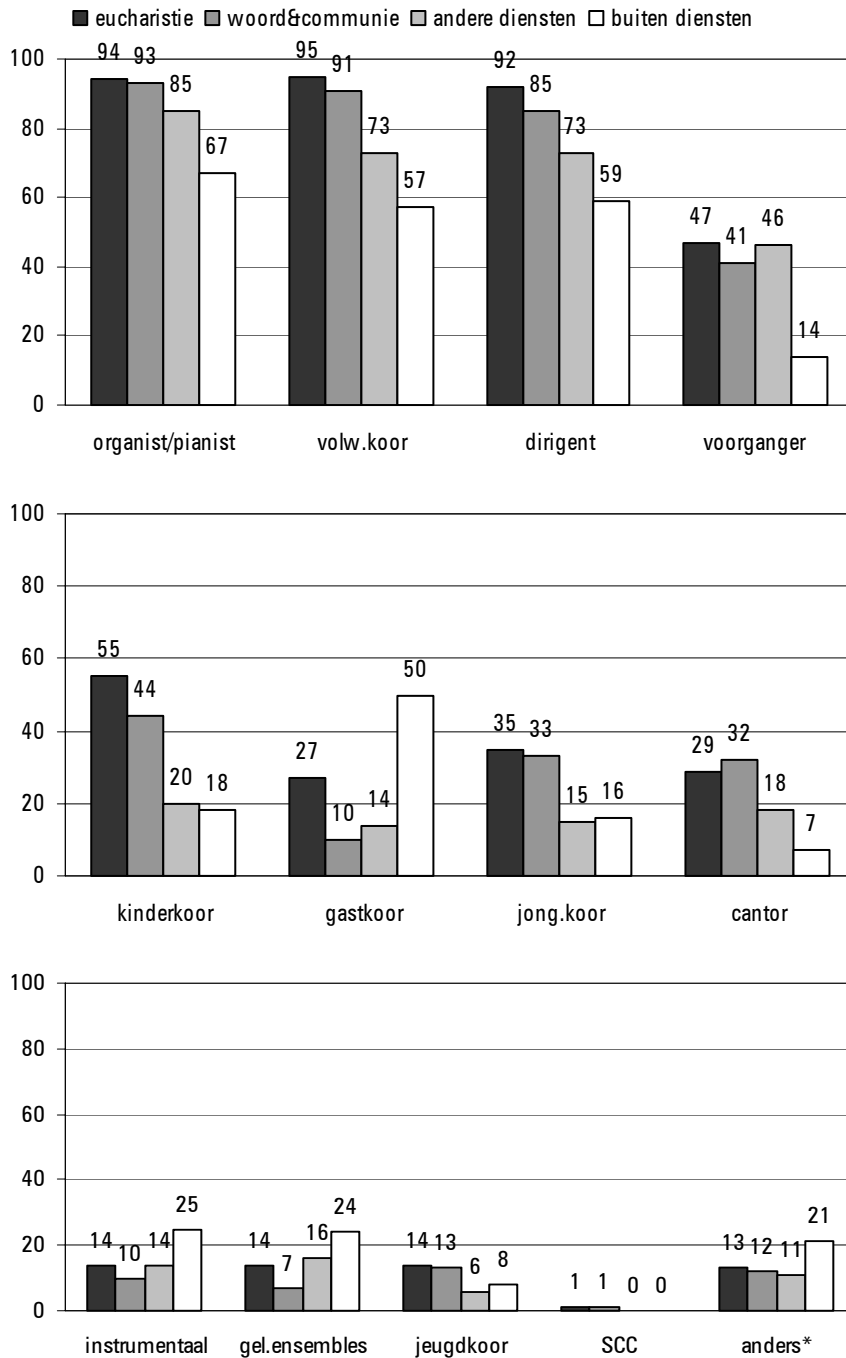
* Voornamelijk eigen werk maar ook Breken en Delen van Gooi & Sticht, Bron van Christelijke Geest, Uitgaven Heeswijk.

2.2 Uitvoerders

2.2.1 Uitvoerders van de kerkmuziek

Organisten (of pianisten), volwassenenkoren en dirigenten zijn de meest voorkomende uitvoerders van de kerkmuziek (figuur 2.3).

figuur 2.3 Uitvoering kerkmuziek per type viering/dienst (in %; n=155-356)

* Vaak zijn dit de harmonie, een gemengd koor, een gebedsleider of parochianen.

Er zijn weinig verschillen tussen de uitvoerders van de eucharistievieringen en die van de woord- en communiediensten. In ongeveer 90% van deze vieringen en diensten spelen organisten, volwassenenkoren en dirigenten een rol. In ongeveer de helft nemen voorgangers en kinderkoren deel aan de uitvoering en in eenderde jongerenkoren en cantoren. Gastkoren treden vaker op in eucharistievieringen (in een kwart van deze vieringen) dan in woord- en communiediensten (10%). Andere uitvoerders komen niet vaak voor in eucharistievieringen en woord- en communiediensten.

In 85% van de parochies met andere diensten met kerkmuziek is de uitvoering hiervan (onder andere) in handen van de organist; in driekwart speelt het volwassenenkoor en de dirigent (ook) een rol in deze diensten. Op de voorganger na (die in iets minder dan de helft van deze diensten deelneemt aan de uitvoering) spelen andere uitvoerders geen grote rol.

Ook in uitvoeringen van kerkmuziek buiten vieringen en diensten spelen organisten (in tweederde van deze uitvoeringen), volwassenenkoren en dirigenten (beide ongeveer 60%) een rol. In deze uitvoeringen is (in vergelijking met de uitvoeringen in diensten en vieringen) de aanwezigheid van gastkoren (in de helft van de uitvoeringen) en in iets mindere mate van instrumentale muziek en gelegenheidsensembles (in een kwart van de uitvoeringen) opvallend te noemen. Deze uitvoerders spelen in eucharistievieringen en woord- en communiediensten minder vaak een rol.

Gastkoren, Small Christian Communities en gelegenheidsensembles

In ruim 70% van de parochies treden gastkoren op³ en als ze optreden doen ze dit gemiddeld zo'n vier keer per jaar. Gelegenheidsensembles treden in de helft van de parochies op⁴ maar als ze dit doen wel wat frequenter, namelijk ruim zes keer per jaar. In slechts een klein gedeelte van de parochies zijn Small Christian Communities betrokken bij de uitvoering van kerkmuziek (5%) maar treden dan wel vaak op, 16 keer per jaar.

tabel 2.2 Rol gastkoren, SCC's en gelegenheidsensembles (n=358-363)

	<i>aanwezig (in %)</i>	<i>aantal optredens per jaar</i>
gastkoren	71	3,8
Small Christian Communities	5	16,1
gelegenheidsensembles	49	6,4

³ Deze koren komen meestal uit de lokale omgeving van de parochies.

⁴ Het betreft hierbij vooral zangers/zangeressen en koren met begeleidende muziek.

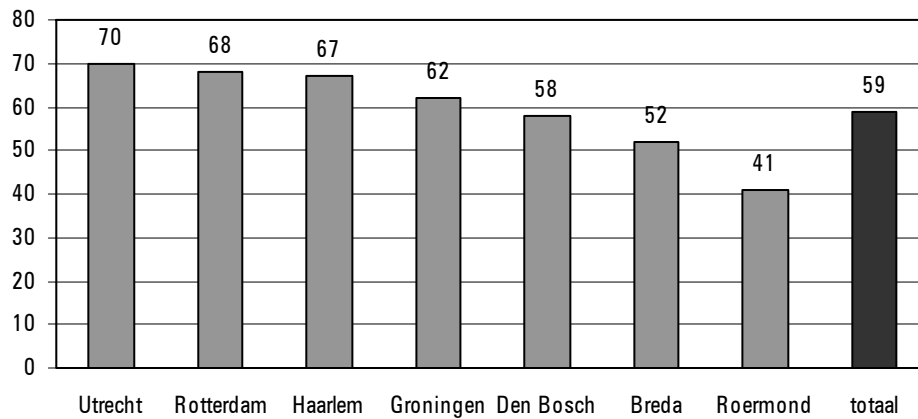
2.2.2 Keuze van de gezangen

Zes van de tien parochies hebben een liturgische werkgroep die zich bezig houdt met de keuze van gezangen. In het bisdom Roermond is zo'n werkgroep wat minder gangbaar (41%). In deze liturgische werkgroepen zitten vaak leden van koren (in 80% van de werkgroepen), voorgangers (69%) en dirigenten (66%). Organisten zitten minder vaak in een liturgische werkgroep (34%).

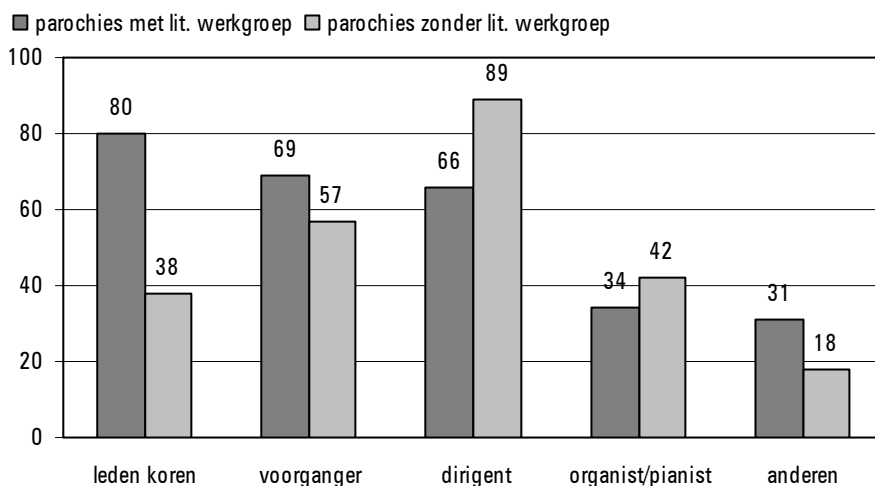
Als er geen liturgische werkgroep aanwezig is, houdt vooral de dirigent zich bezig met de keuze van gezangen (in 89% van de parochies zonder werkgroep). Voorgangers houden zich in 57% van de parochies zonder werkgroep hiermee bezig, leden van koren en organisten beide in 40% van deze parochies.

De aanwezigheid van een liturgische werkgroep maakt het ook voor koorleden mogelijk om zich met de keuze van gezangen bezig te houden.

figuur 2.4 Aanwezigheid liturgische werkgroep (in %; n=360)

figuur 2.5 Wie houden zich bezig met de keuze van gezangen (in %; n=360)

2.2.3 Betaalde krachten en vrijwilligers

Betaalde krachten

In bijna 60% van de parochies zijn betaalde krachten aanwezig met een aanstelling/contract voor de uitvoering van kerkmuziek. In bijna 70% van de parochies zijn betaalde krachten op basis van een onkostenvergoeding bezig met kerkmuziek (maar dus zonder contract of aanstelling).

In totaal zijn in 9 van 10 parochies personen aanwezig die zich tegen betaling bezighouden met kerkmuziek (met contract of onkostenvergoeding). Gemiddeld hebben deze parochies 3,7 betaalde krachten. Tweevijfde van de parochies heeft één à twee betaalde krachten, een kwart drie of vier, en een kwart vijf of meer. In 10% van de parochies is dus geen enkele betaalde kracht aanwezig.

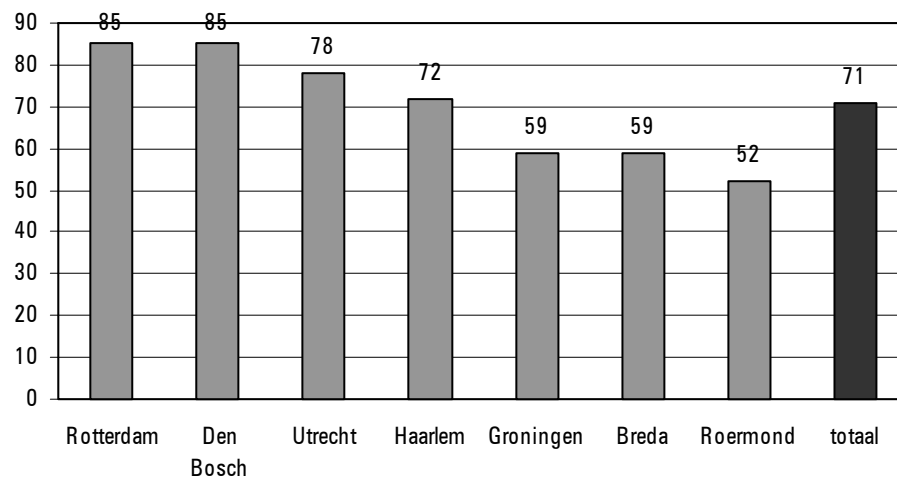
In de bisdommen Groningen en Roermond is het aantal betaalde krachten per parochie het laagst en in Utrecht en Haarlem het hoogst (zie Bijlage, figuur 2 op pagina 32).

Het aantal betaalde krachten hangt samen met parochiegrootte (zie Bijlage, figuur 3 op pagina 32). Zo heeft bijna 80% van de parochies met 5.000 of meer parochianen minimaal drie (en vaak zelfs vijf of meer) betaalde krachten. Daartegenover heeft een vijfde van de kleine parochies (met minder dan 1.000 parochianen) geen betaalde kracht en de helft één of twee betaalde krachten.

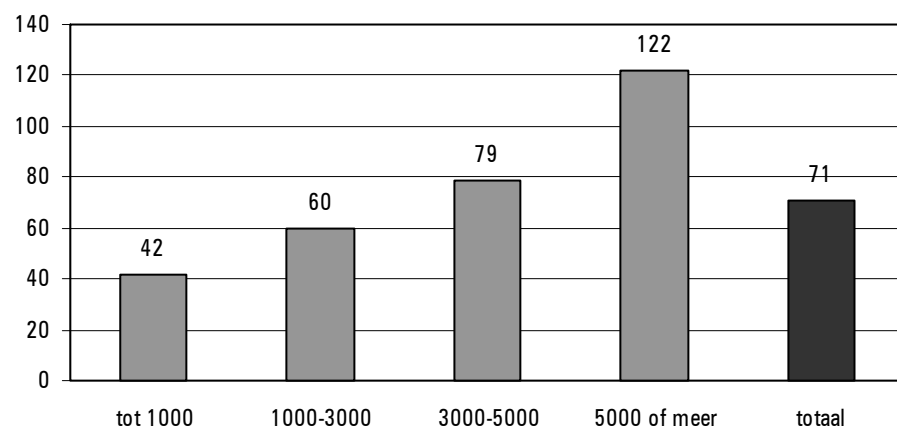
Vrijwilligers

In iedere parochie zijn vrijwilligers bezig met de uitvoering van de kerkmuziek. Gemiddeld zijn dat er ongeveer 70 per parochie. Koorleden zijn hierbij inbegrepen. In de bisdommen Rotterdam en 's-Hertogenbosch zijn gemiddeld de meeste vrijwilligers actief (85 per parochie), in het bisdom Roermond de minste (52 per parochie). Het aantal vrijwilligers hangt ook weer samen met de parochiegrootte.

figuur 2.6 Gemiddeld aantal vrijwilligers m.b.t. kerkmuziek per parochie naar bisdom (in %; n=347)

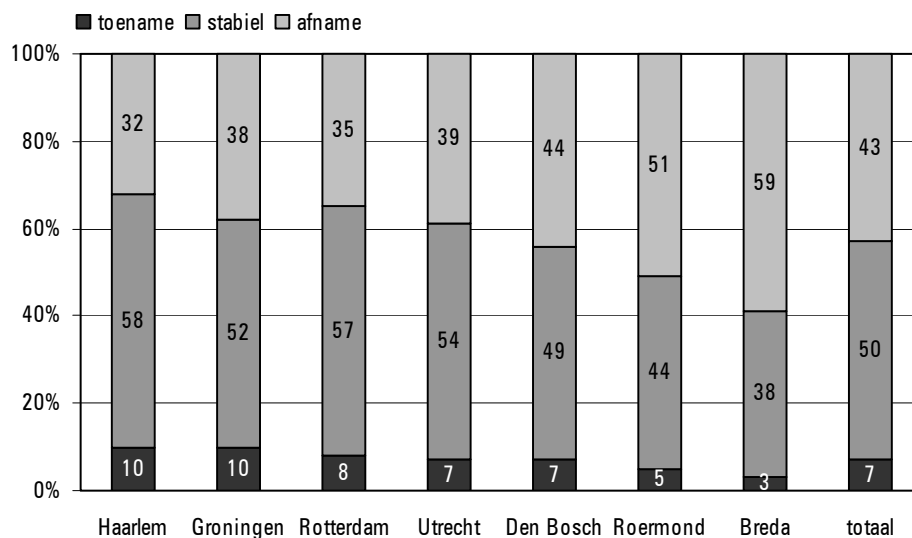

figuur 2.7 Gemiddeld aantal vrijwilligers m.b.t. kerkmuziek per parochie naar parochiegrootte (in %; n=347)

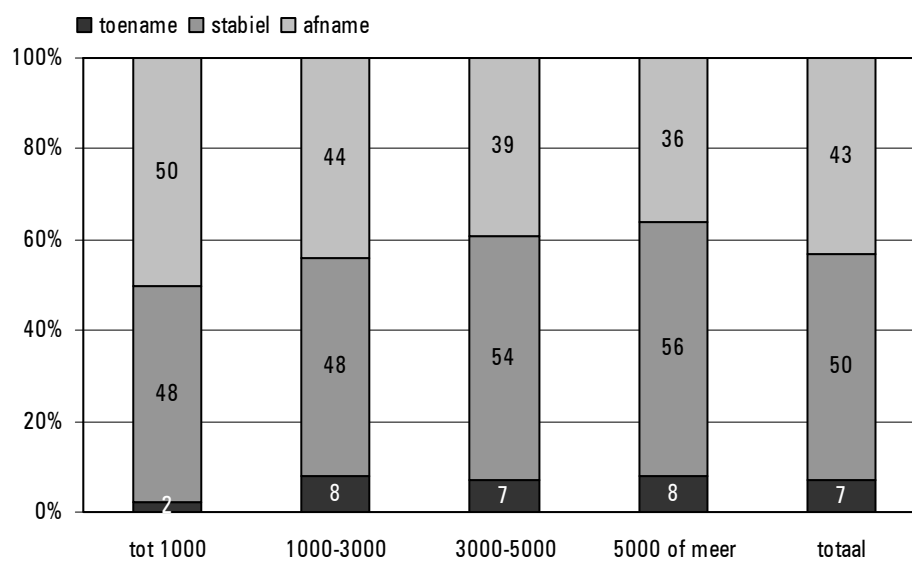

In ruim 40% van de parochies is het aantal vrijwilligers voor kerkmuziek de afgelopen jaren afgenomen. In een klein deel is dit aantal toegenomen (7%). In de overige parochies was dit aantal ongeveer stabiel. Als oorzaak voor de daling wordt voornamelijk de vergrijzing aangegeven. Oudere vrijwilligers stoppen of komen te overlijden en de aanwas van jonge nieuwe vrijwilligers is niet voldoende om dit op te vangen. Driekwart van de parochies met een dalend aantal vrijwilligers geeft dit als oorzaak. Andere (hiermee samenhangende) oorzaken voor de daling zijn de ontkerkelijking en het minder vaak aangaan van verplichtingen door mensen. Deze oorzaken zijn niet uniek voor het vrijwilligerswerk met betrekking tot vrijwilligerswerk maar voor al het kerkelijke vrijwilligerswerk. In het bisdom Breda zijn de ontwikkelingen van de afgelopen jaren het meest zorgelijk: in 60% van de parochies is het aantal vrijwilligers gedaald. Kleinere parochies hebben het aantal vrijwilligers vaker zien dalen dan grotere parochies.

figuur 2.8 Ontwikkeling aantal vrijwilligers m.b.t. kerkmuziek naar bisdom (in %; n=360)

figuur 2.9 Ontwikkeling aantal vrijwilligers m.b.t. kerkmuziek naar parochiegrootte (in %; n=360)

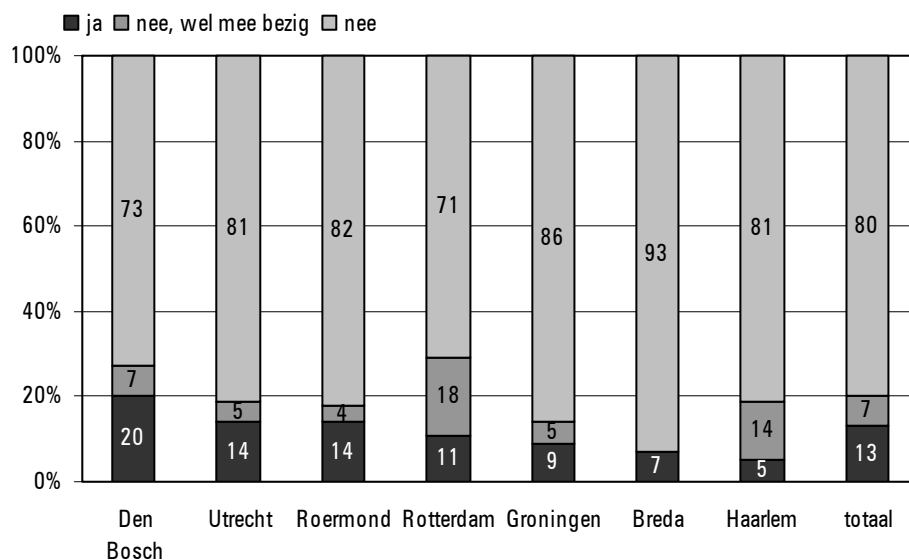
Zes van de tien parochies geven aan momenteel nog voldoende vrijwilligers te hebben voor de uitvoering van de kerkmuziek (4% zelfs ruim voldoende). De andere parochies hebben dus een tekort aan vrijwilligers (36% te weinig en 4% veel te weinig). Vaak zijn dit parochies waar de afgelopen jaren het aantal vrijwilligers is gedaald (tweederde van de parochies met een tekort).

In de bisdommen 's-Hertogenbosch en Breda komen deze tekorten het vaakst voor (in de helft van de parochies), in het aartsbisdom Utrecht het minst vaak (in iets meer dan een kwart van de parochies).

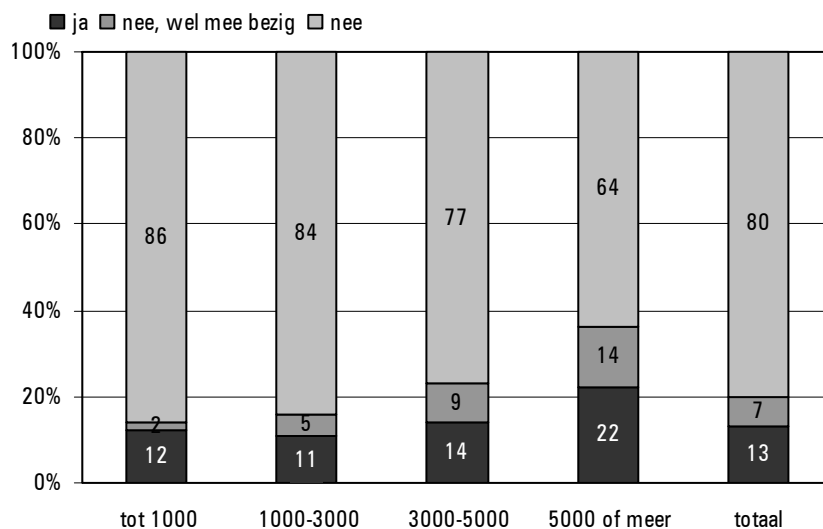
3 Beleid

13% van de parochies heeft een beleidsplan, 7% is zo'n plan aan het ontwikkelen. De overige parochies (80%) hebben geen beleidsplan. Beleidsplannen komen het vaakst voor in het bisdom 's-Hertogenbosch (20%) en het minst vaak in de bisdommen Breda (7%) en Haarlem (5%, wel is 14% van de parochies bezig er één te ontwikkelen). Grote parochies met 5.000 of meer parochianen hebben vaker een beleidsplan (22%) dan minder grote en kleine parochies (11-14%) en zijn ook vaker bezig een beleidsplan op te stellen.

figuur 3.1 Beleidsplan aanwezig naar bisdom (in %; n=360)

figuur 3.2 Beleidsplan aanwezig naar parochiegrootte (in %; n=360)

Van de parochies die een beleidsplan hebben of aan het ontwikkelen zijn, heeft ongeveer de helft een werkgroep die zich met dit beleid bezighoudt. In deze werkgroep zit vaak de pastor of pastoraal werk(st)er (in 71% van de werkgroepen) maar ook regelmatig leden van koren (58%), leden van het parochiebestuur (53%), de dirigent (50%) of de organist (42%).

Bij het vaststellen van parochieel beleid ten aanzien van kerkmuziek wordt het meest gebruik gemaakt van notities/nota's van de Gregoriusvereniging en het bisdom: respectievelijk door 68% en 56% van de parochies die een beleidsplan hebben of aan het ontwikkelen zijn. Notities/nota's van het dekenaat (16%) en Kunstfactor (11%) worden minder vaak genoemd. Een zesde van de parochies gebruikt helemaal geen informatiebronnen bij het (op te stellen) beleid.

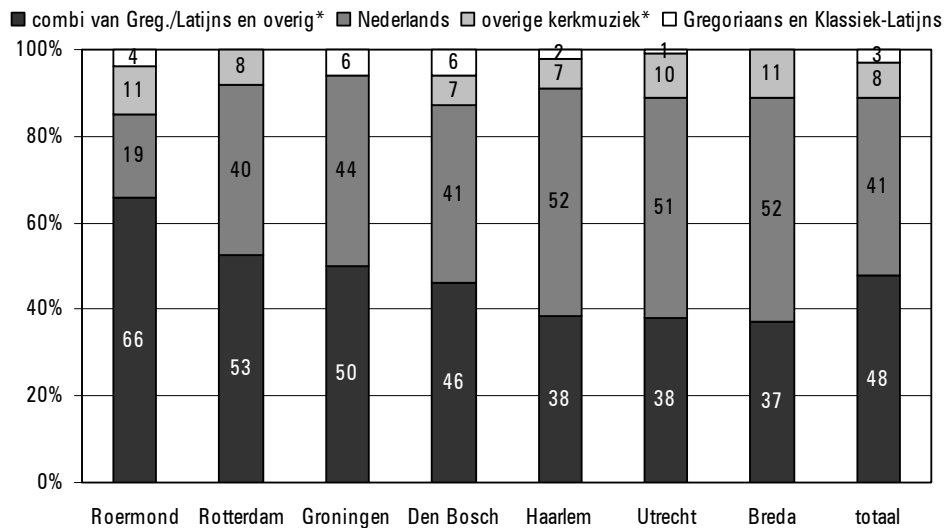
4 Door de parochies verwachte ontwikkelingen in de komende jaren

4.1 Verwachte ontwikkeling m.b.t. uitvoering

4.1.1 Repertoires

In 60% van de parochies krijgen het Gregoriaans en Klassiek-Latijns repertoire en overige kerkmuziek (zoals wereldmuziek en instrumentaal) de komende jaren prioriteit (figuur 4.1). Veelal kiest men dan voor een combinatie van deze repertoires. In de overige parochies (41%) is Nederlands het belangrijkste repertoire voor de nabije toekomst. In de bisdommen Haarlem, Utrecht en Breda geniet het Nederlandse repertoire wat vaker prioriteit (in de helft van de parochies), zeker in vergelijking met het bisdom Roermond (19%).

figuur 4.1 Prioriteit repertoires naar bisdom (in %; n=347)

* Zoals wereldmuziek en instrumentaal.

Aan de parochies is gevraagd te reageren op stellingen over de rol van kerkmuziek in hun parochie (tabel 4.1).

tabel 4.1 Stellingen kerkmuziek (in %; n=322-358)

	<i>helemaal</i>		<i>neutraal</i>	<i>helemaal</i>	
	<i>mee eens</i>	<i>mee eens</i>		<i>mee</i>	<i>mee</i>
	<i>mee eens</i>	<i>mee eens</i>	<i>neutraal</i>	<i>oneens</i>	<i>oneens</i>
- kerkmuziek ter ondersteuning vieringen	67	31	2	0	0
- repertoire moet aantrekkelijker voor jonge mensen	20	41	32	6	1
- meeste kerkgangers willen geen verandering huidige repertoire	4	36	40	18	2
- niet-liturgische repertoires vaker inzetten om meer mensen te trekken	2	11	34	37	16

In nagenoeg alle parochies ziet men kerkmuziek in eerste instantie als ondersteuning van vieringen en diensten. Voorts vindt 60% van de parochies dat het repertoire aantrekkelijker gemaakt moet worden voor jonge mensen. De overige parochies zijn hierover veelal neutraal.

Tweevijfde van de parochies denkt dat hun kerkgangers liever geen veranderingen zien in het huidige repertoire. In eenvijfde van parochies denkt men dat dit wel het geval is, de overige parochies zijn hierover neutraal.

Het inzetten van niet-liturgische repertoires om meer mensen naar de kerk te trekken wordt door weinig parochies gesteund (13%). Meer dan de helft van de parochies (53%) zien hierin geen heil.

4.1.2 Uitvoerders

Voor de meeste uitvoerders van kerkmuziek blijft hun rol volgens de parochies de komende jaren gelijk (tabel 4.2). Dit geldt voor gelegheidsensembles, voorgangers, jongerenkoren, gastkoren, organisten/pianisten, instrumentale ensembles, dirigenten, kinderkoren en volwassenenkoren. Ook de rol van de Small Christian Communities en jeugdkoren blijft in een groot deel van de parochies gelijk; in ongeveer eenvijfde van de parochies wordt hun rol groter en eveneens in eenvijfde deel wordt hun rol kleiner. De rol van de cantor wordt in tweevijfde van de parochies (waar op dit moment een cantor aanwezig is) groter.

tabel 4.2 Verwachte ontwikkeling van de rol van uitvoerders in de komende jaren*
(in %; n=29-335)

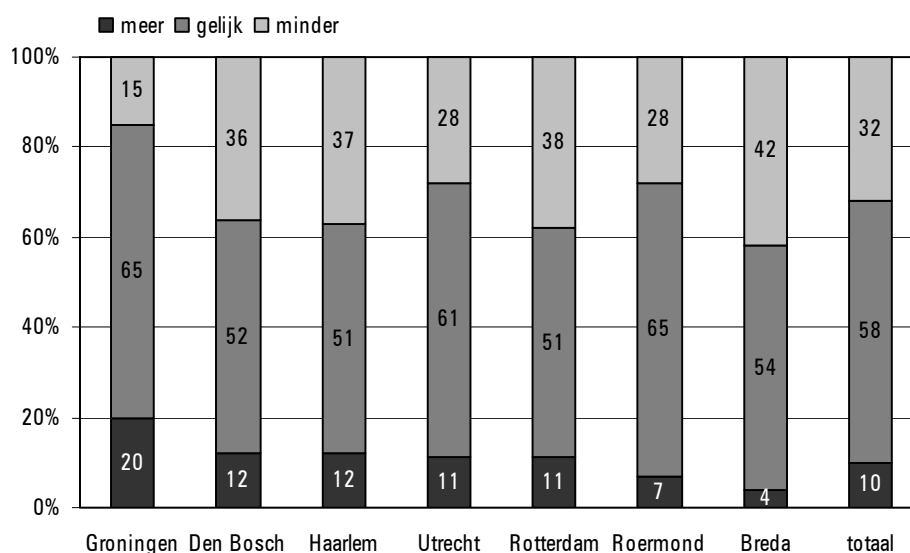
	<i>groter</i>	<i>gelijk</i>	<i>kleiner</i>
cantor	42	52	6
SCC	21	62	17
jeugdkoor	17	64	19
gelegenheidsensemble	14	77	9
voorganger	13	79	8
jongerenkoor	12	74	14
gastkoren	12	78	10
organist/pianist	10	87	3
instrumentaal	10	78	12
dirigent	10	87	3
kinderkoor	8	81	11
volwassenenkoor	6	86	8

* Alleen voor parochies die momenteel zo'n uitvoerder hebben.

Betaalde krachten en vrijwilligers

In eenderde van de parochies verwacht men dat het aantal betaalde krachten die zich bezighouden met kerkmuziek de komende jaren zal afnemen. In 10% van de parochies zal dit aantal naar verwachting juist toenemen. In het bisdom Groningen zijn de vooruitzichten voor de betaalde krachten het meest gunstig: in een-vijfde van de parochies denkt men dat dit aantal zal toenemen en in 'slechts' 15% dat dit aantal zal afnemen⁵.

figuur 4.2 Verwachte ontwikkeling betaalde krachten naar bisdom (in %; n=341)

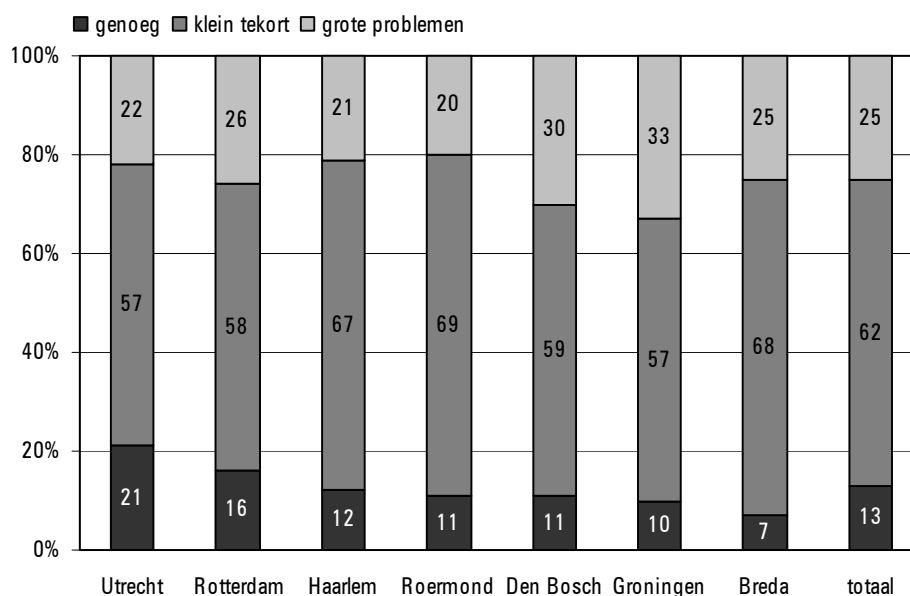
⁵ De verwachte ontwikkeling van het aantal betaalde krachten hangt niet samen met de parochiegrootte en ook niet met het huidige aantal betaalde krachten.

Als verklaring voor een dalend aantal betaalde krachten wordt vooral de ontkerkelijkheid (minder kerkbezoek maar ook sluiting van kerkgebouwen) en daarmee samenhangend de verslechterde financiële situatie aangedragen (door driekwart van de parochies die het aantal krachten de komende jaren zien dalen). Een klein deel van de parochies geeft het tekort aan (goed opgeleide) uitvoerders en de overgang naar de inzet van meer vrijwilligers als verklaring voor het dalende aantal betaalde krachten.

Parochies die denken dat de komende jaren het aantal betaalde krachten zal gaan stijgen, zien dit vooral gebeuren door een tekort aan vrijwilligers die zich met de kerkmuziek bezighouden.

Bijna 90% van de parochies voorziet problemen met de inzet van vrijwilligers voor de kerkmuziek, een kwart zelfs grote problemen. Hierbij horen ook parochies die momenteel nog voldoende vrijwilligers voor de kerkmuziek hebben (en zelfs de afgelopen jaren dit aantal hebben zien toenemen). Deze problemen spelen in ieder bisdom en even vaak in kleine als in grote parochies.

figuur 4.3 Verwachting aantal vrijwilligers m.b.t. kerkmuziek in de komende jaren naar bisdom (in %; n=358)

In 60% van de parochies betalen vrijwilligers die zich met kerkmuziek bezighouden, een eigen bijdrage. Veel parochies waar dit niet gebeurt, vinden het ook geen goed idee om dit in de nabije toekomst wel te gaan doen (58% van de parochies waar vrijwilligers momenteel geen eigen bijdrage betalen).

4.2 Samenwerking en investeringen

Samenwerkende parochies

Een kwart van de parochies denkt de komende jaren volledig zelfstandig te blijven. In de overige parochies (75%) zal de samenwerking met andere parochies de komende jaren toenemen. Grote consequenties voor de uitvoering van de kerkmuziek worden door deze toenemende samenwerking niet verwacht: 18% van de parochies die meer gaan samenwerken verwacht een verbetering, 2% een verslechtering en 80% verwacht geen veranderingen of weet het niet.

Parochies die verwachten dat de kerkmuziek door de toegenomen samenwerking zal verbeteren, denken daarbij vooral aan uitbreiding van verschillende soorten/repertoires en soms ook nog aan meer mogelijkheden, speciale uitvoeringen en specialisering van de uitvoering per kerkgebouw.

Investeren in uitvoering en beleid

10% van de parochies wil in de toekomst meer tijd en geld gaan investeren in de uitvoering van kerkmuziek, 5% juist minder. De meeste parochies (85%) zien hierin de komende jaren weinig tot geen veranderingen komen. Er zijn hierbij geen grote verschillen naar bisdom en parochiegrootte (zie Bijlage, figuur 4 en 5 op pagina 33).

Bijna een vijfde van de parochies wil de komende jaren meer gaan investeren in beleid ten aanzien van kerkmuziek. Ruim driekwart van de parochies denkt dat men evenveel zal blijven investeren in het beleid en een klein deel van de parochies denkt minder te investeren (4%).

De investeringsplannen ten aanzien van beleid komen niet vaker voor bij parochies die momenteel nog geen beleid hebben, wel bij parochies die nu bezig zijn met het opstellen van een beleidsplan (52% van deze parochies wil meer in beleid gaan investeren).

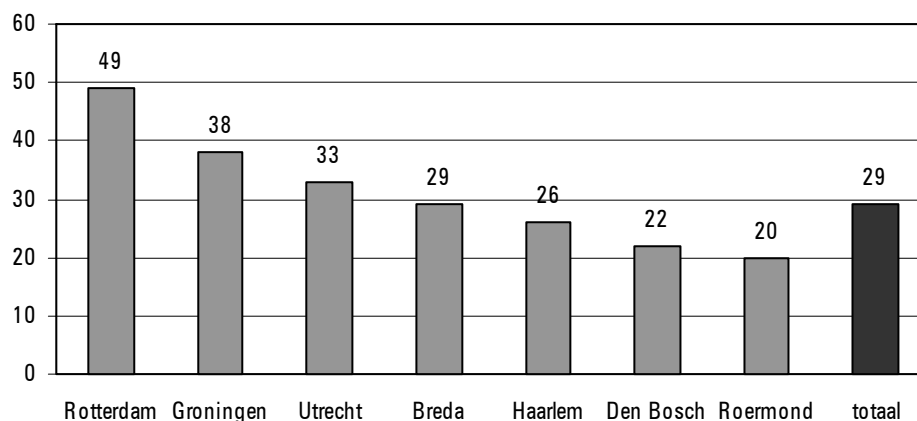
Ten aanzien van het investeren in beleid zijn er wel verschillen naar bisdom en parochiegrootte (zie Bijlage, figuur 6 en 7 op pagina 34). Met name in het bisdom Rotterdam (39%), maar ook in de bisdommen Haarlem (31%), Groningen (26%) en Utrecht (24%) is een redelijk deel van de parochies van plan meer te gaan investeren in beleid. Ook grote parochies (met 5.000 of meer parochianen) zijn dit vaker van plan (30%).

5 Ondersteuning

5.1 Uitvoering

In bijna 30% van de parochies wordt de uitvoering van kerkmuziek momenteel ondersteund of begeleid door mensen of instanties van buiten de parochie. Het gaat hierbij vooral om cursussen voor organisten en dirigenten en om activiteiten voor koren. In de bisdommen Rotterdam (49%) en Groningen (38%) gebeurt dit vaker, in de bisdommen Den Bosch (22%) en Roermond (20%) wat minder vaak.

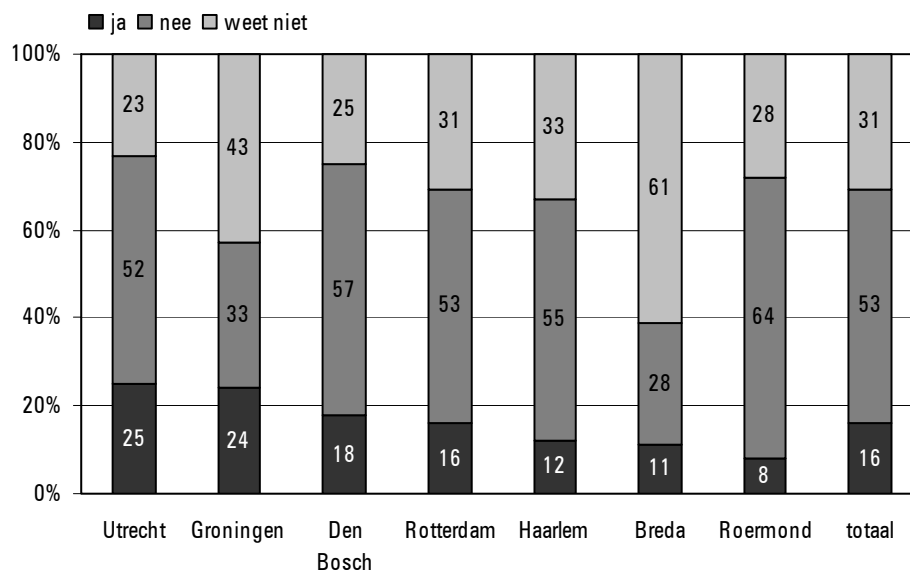
figuur 5.1 Ondersteuning uitvoering naar bisdom (in %; n=357)

Eén op de zes parochies heeft behoefte aan meer ondersteuning wat betreft de uitvoering van de kerkmuziek. De parochies met deze behoefte noemen de Gregoriusvereniging het vaakst als de organisatie die de ondersteuning op zich zou moeten nemen (38%). Af en toe worden ook het dekenaat (19%), het bisdom (12%) en Kunstfactor (7%) genoemd.

Parochies die momenteel nog niet bij de uitvoering worden ondersteund hebben niet vaker behoefte aan meer ondersteuning dan parochies die momenteel wel al worden ondersteund. De behoefte aan ondersteuning is met een kwart van de parochies wat groter in de bisdommen Utrecht en Groningen.

figuur 5.2 Behoeftte aan ondersteuning uitvoering naar bisdom (in %; n=358)

5.2 Beleid

In het vorige hoofdstuk is weergegeven dat een kwart van de parochies beleid heeft of aan het ontwikkelen is ten aanzien van kerkmuziek. Een klein deel van deze parochies wordt hierbij ondersteund (9%) en heeft behoefte aan ondersteuning (8%).

6 Samenvatting en conclusie

6.1 Samenvatting

Uitvoering

- Gemiddeld worden er in parochies per maand ruim zeven uitvoeringen met kerkmuziek gehouden. In alle parochies vinden eucharistievieringen met kerkmuziek plaats. Een flink deel van de parochies heeft ook woord- en communiediensten (66%) of andere diensten (52%) met kerkmuziek en ook uitvoeringen buiten vieringen of diensten om (43%).
- Het Nederlands is het meest populaire repertoire in de uitvoeringen en komt in nagenoeg alle type vieringen en diensten terug. Het Gregoriaans en het Klassiek-Latijns repertoire komen regelmatig voor maar dan toch vooral in eucharistievieringen. Wereldmuziek en instrumentale muziek komen het vaakst voor in uitvoeringen buiten vieringen en diensten om (in respectievelijk 59% en 40% van deze uitvoeringen).
- De meest gebruikte bundel voor de liturgie is ‘Gezangen voor Liturgie’ (in tweederde van de parochies). Alleen in het bisdom Roermond is deze bundel minder gangbaar, daar wordt ‘Laus Deo’ in de helft van de parochies gebruikt.
- De uitvoering van kerkmuziek is vooral (in meer dan 80% van de uitvoeringen) in handen van organisten/pianisten, dirigenten en volwassenenkoren. In uitvoeringen buiten vieringen en diensten om spelen zij een iets minder prominente maar toch ook grote rol, samen met gastkoren. Voorgangers, kinderkoren en jongerenkoren spelen vooral een rol in eucharistievieringen en woord- en communiediensten: in ongeveer een eenderde tot de helft van de parochies is dit het geval.
- Gastkoren treden in 70% van de parochies op, gelegenheidsensembles in de helft en Small Christian Communities in slechts een enkele parochie.
- 60% van de parochies heeft een liturgische werkgroep waarin vooral leden van koren, de voorganger en de dirigent zitten. In de parochies zonder werkgroep stelt voornamelijk de dirigent, soms in samenwerking met de voorganger, leden van koren en de organist, de kerkmuziek samen.
- 90% van de parochies heeft betaalde krachten met een aanstelling of een onkostenvergoeding. Als parochies betaalde krachten hebben, zijn dit er gemiddeld bijna vier per parochie.
- Gemiddeld zetten zich per parochie (naast de betaalde krachten) 70 vrijwilligers in voor de kerkmuziek (inclusief de koorleden). In 43% van de parochies is het aantal vrijwilligers de afgelopen jaren gedaald en 40% kampt met name door deze ontwikkeling momenteel met een tekort. Deze ontwikkeling wordt vooral veroorzaakt door vergrijzing: de uitstroom van oudere vrijwilligers zonder voldoende aanwas van nieuwe vrijwilligers.

Beleid

- In 20% van de parochies is een beleidsplan voor kerkmuziek opgesteld of is men hiermee bezig. Hiervoor worden met name nota's van de Gregoriusvereniging en het bisdom gebruikt. De helft van de parochies met een (te ontwikkelen) beleidsplan heeft hiervoor een werkgroep in het leven geroepen.

Ontwikkelingen in de komende jaren

- De prioriteit ligt de komende jaren in 60% van de parochies op het Gregoriaans en Klassiek-Latijn repertoire, vaak in combinatie met overige kerkmuziek (Wereldmuziek en instrumentaal). De overige parochies richten zich meer op het Nederlandse repertoire.
60% van de parochies wil het repertoire aantrekkelijker maken voor jonge mensen maar slechts een klein deel wil hiervoor niet-liturgische repertoires inschakelen. 40% van de parochies denkt dat kerkgangers het huidige repertoire zo veel mogelijk willen behouden, 20% denkt van niet.
- Er zijn geen grote veranderingen te verwachten wat betreft de uitvoerders van de kerkmuziek. Alleen als er momenteel een cantor aanwezig is, wordt zijn rol de komende jaren in veel parochies groter.
- Eenderde van de parochies verwacht een daling van het aantal betaalde krachten, 10% juist een stijging. In de overige parochies zal dit aantal gelijk blijven. Bijna 90% van de parochies voorziet - soms grote - problemen bij de inzet van voldoende vrijwilligers voor de kerkmuziek.
- Driekwart van de parochies gaat steeds meer samenwerken met andere parochies maar meestal heeft dit weinig consequenties voor de kerkmuziek.
- De meeste parochies gaan niet meer of minder investeren (tijd of geld) in kerkmuziek, niet in de uitvoering (85%) en ook niet in beleid (75%). 10% van de parochies wil meer gaan investeren in de uitvoering, 20% in beleid.

Ondersteuning

- 30% van de parochies wordt momenteel ondersteund bij de uitvoering van de kerkmuziek. Wat betreft beleid is de ondersteuning minder gangbaar (9% van de parochies met beleid of beleidsontwikkeling).
- Er is weinig behoefte aan meer ondersteuning, niet ten aanzien van de uitvoering (eenzesde van de parochies) en niet ten aanzien van beleid (8% van de parochies met beleid).

6.2 Conclusie

Kerkmuziek speelt momenteel een grote rol in vieringen en diensten van parochies. De uitvoeringen met kerkmuziek vinden frequent plaats. De uitvoeringen zijn ook divers van aard: er zijn uitvoeringen in verschillende typen diensten en vieringen, en ook daarbuiten; er wordt gebruik gemaakt van verschillende reper-

toires en van de inzet van een breed scala aan uitvoerders (organisten, allerlei koren, dirigenten etc.). In iedere parochie houdt een groep betaalde en met name vrijwillige krachten zich intensief met de kerkmuziek bezig, dikwijls gezeten in liturgische werkgroepen.

Toch zijn er zorgelijke ontwikkelingen binnen de kerkmuzikale praktijk. Door de ontkerkelijkking (en daarmee het dalend aantal kerkgangers) daalt het draagvlak voor betaalde krachten en een deel van de parochies verwacht dan ook dat dit aantal de komende jaren gaat afnemen. En met betrekking tot het aantal vrijwilligers rond kerkmuziek zijn de signalen vanuit de parochies nog zorgelijker: bijna de helft heeft nu al een tekort en bijna 90% denkt over een paar jaar (nog grotere) problemen te hebben met de inzet van deze vrijwilligers. De vergrijzing neemt bij de vrijwilligers grote vormen aan en deze tendens komt terug in alle bisdommen en in zowel grote als kleine parochies.

Hoewel de noodklok nog niet overal wordt geluid, zien veel parochies in dat de kerkmuziek onder druk komt te staan. Een groot deel van de parochies wil het repertoire aantrekkelijker maken voor jonge mensen, zonder dat daarbij de nadruk komt te liggen op niet-liturgische vormen van kerkmuziek en daarmee dan voorbij zou worden gegaan aan de wensen van de huidige kerkgangers. Veel parochies denken bij het aantrekkelijker maken van kerkmuziek aan het Gregoriaans en Klassiek-Latijns repertoire aangevuld met bijvoorbeeld Wereldmuziek en instrumentale muziek. Een groot deel van de parochies betreft ook al gastkoren en gelegenheidsensembles bij de uitvoeringen.

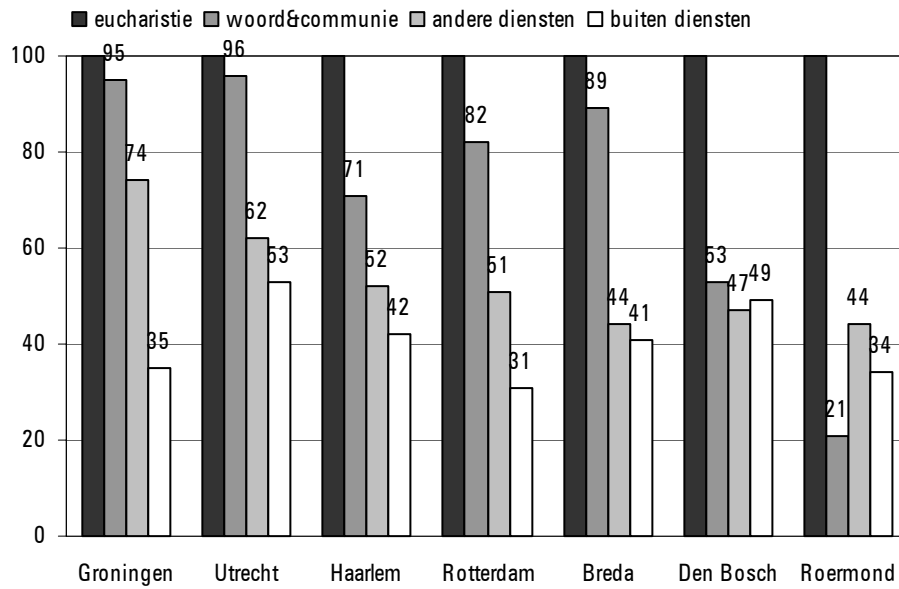
Ondanks de inspanningen van de parochies om kerkmuziek aantrekkelijker te maken en hiermee zowel kerkgangers als koorleden te trekken, zijn er ook punten waarop meer of verbeterde inzet van de parochies mag worden verwacht. Er is weinig beleid ten aanzien van kerkmuziek en ook niet veel animo om hierin te investeren. Tevens wordt de toegenomen samenwerking tussen parochies niet aangegrepen om initiatieven op het gebied van kerkmuziek te ontplooiën, zoals bijvoorbeeld uitbreiding van repertoires en speciale uitvoeringen.

Veel parochies lijken niet goed te weten hoe ze het tij kunnen keren en, hoewel ze dit momenteel nog niet beamen, kunnen hierbij best wat extra ondersteuning gebruiken. Lastig hierbij is dat de problemen vooral structureel van aard zijn: door ontkerkelijkking komen er minder koorleden en kerkgangers. Aan de kwaliteit van de uitvoeringen met kerkmuziek schort het voorlopig niet maar dit kan door de verwachte ontwikkelingen aan de uitvoeringskant gaan veranderen. Mogelijk kunnen externe organisaties zoals Kunstfactor met een aantrekkelijk programma ervoor zorgen dat parochies open gaan staan voor begeleiding zodat samen kan worden gewerkt aan een bloeiende kerkmuzikale praktijk. Hierbij dient niet alleen gedacht te worden aan het voortbestaan van de uitvoeringen in

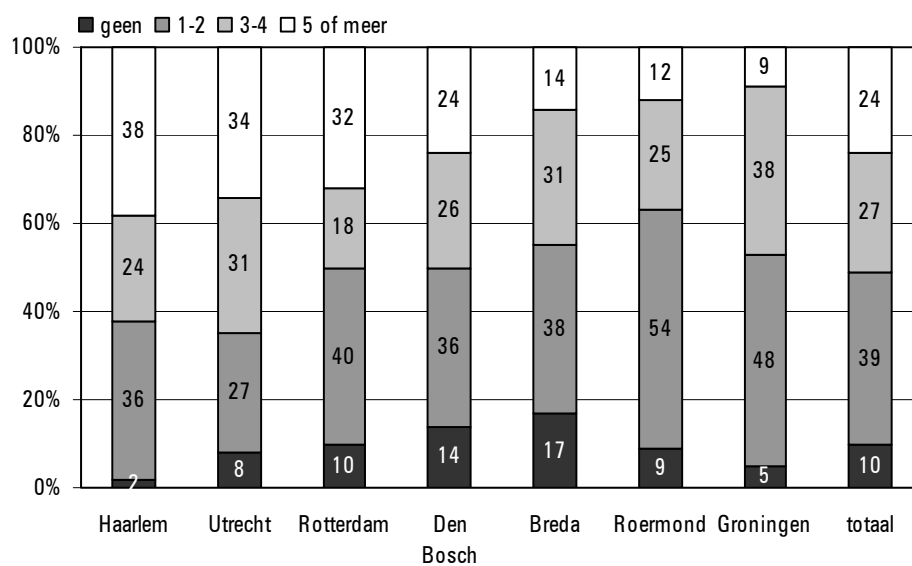
de huidige vieringen en diensten maar ook aan initiatieven die kunnen zorgen voor nieuwe uitvoerders en kerkgangers. Kunstfactor kan wellicht stimuleren tot nieuwe missionaire vormen van kerkmuziek en proberen parochies hiervoor te enthousiasmeren. Aanvullende informatie uit missionaire gemeenschappen kan hier wellicht nader licht op werpen. Tevens kan Kunstfactor bijdragen aan de bewustwording in bisdommen en parochies dat ontwikkeling van beleid noodzakelijk is om in een veranderende situatie de uitvoering van de kerkmuziek op het gewenste niveau te realiseren.

Bijlage

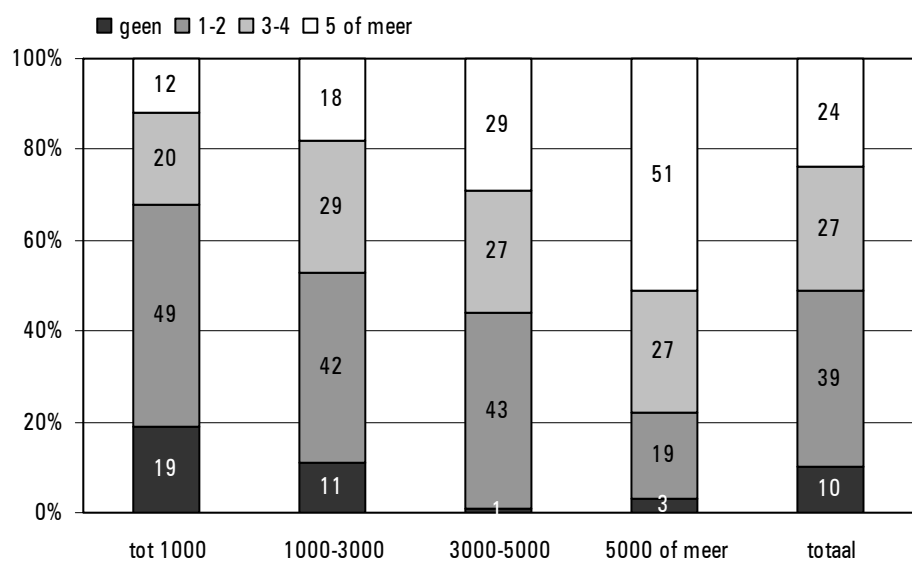
figuur 1 Parochies en hun vieringen/diensten met kerkmuziek naar bisdom
(% gehouden, n=352-359)

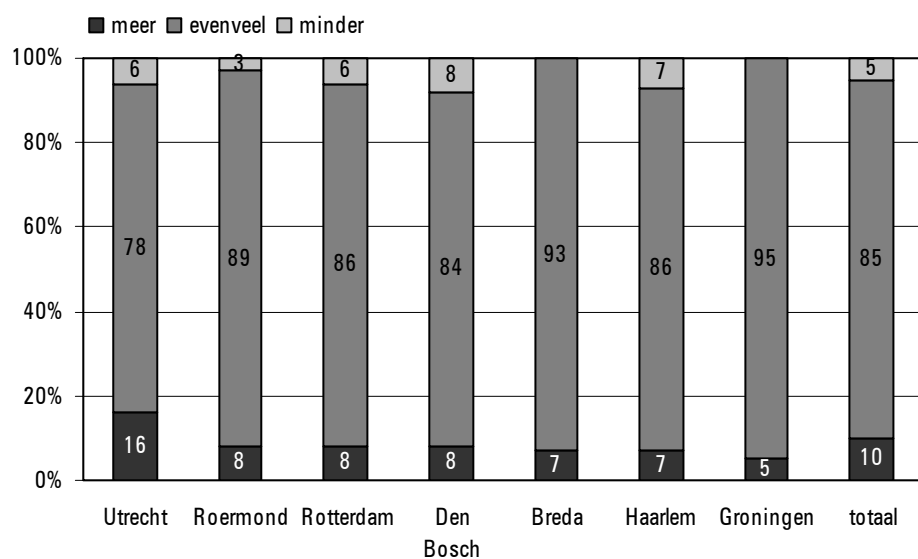
figuur 2 Totaal aantal betaalde krachten naar bisdom (in %; n=361)

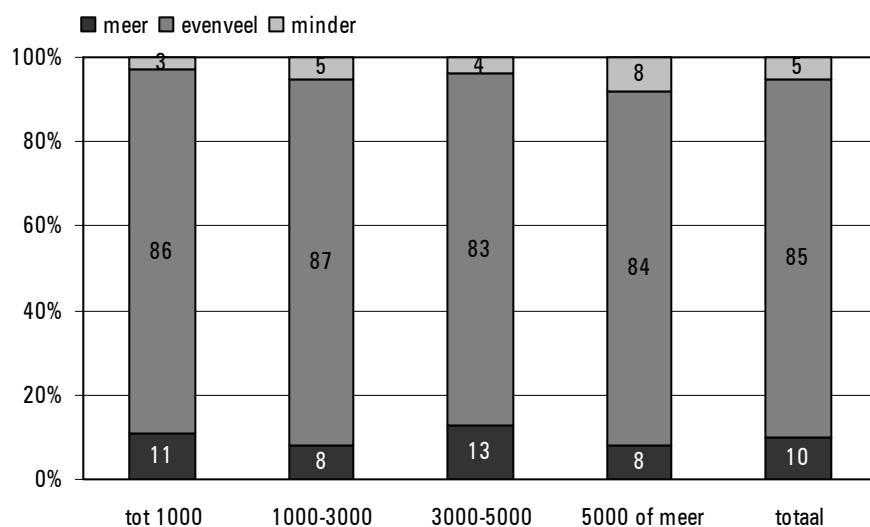
figuur 3 Totaal aantal betaalde krachten naar parochiegrootte (in %; n=361)

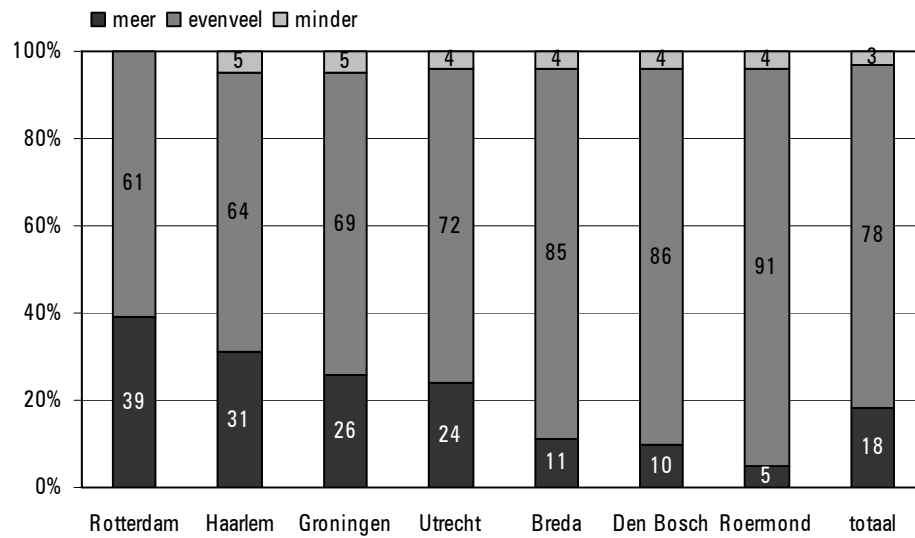
figuur 4 Investeren in uitvoering naar bisdom (in %; n=354)

figuur 5 Investeren in uitvoering naar parochiegrootte (in %; n=354)

figuur 6 Investeren in beleid naar bisdom (in %; n=349)

figuur 7 Investeren in beleid naar parochiegrootte (in %; n=349)

